

traditional view on the author as the subject of creativity and largely uses narrative tools of prose text interpretation.

Keywords: *author, author's mask, "the death of the author", narratology, narrator.*

УДК 821.161.2-94

Н. П. Ковтонюк, студ.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

"ЛІТОПИС САМОВИДЦІВ..." – НОВИЙ ХУДОЖНЬО-ІСТОРИЧНИЙ НАРАТИВ ПРО НОВУ НАЦІЮ

Проаналізовано книгу "Літопис самовидців: Дев'ять місяців українського спротиву" О. Забужко та Т. Терен як компонент гетерогенного тексту Майдану й новаторський художньо-науковий твір, що суголосний із постмодерними пошуками літератури та історіографії. Особливу увагу звернено на запропоновану редакторами наскрізну метафору "народження нації", прослідковано такі етапи її репрезентації, як формування тіла, перший крик, дорослішання, розвиток мовлення й ідентичності.

Ключові слова: *Майдан, усна історія, вторинна детравматологізація, національна ідентичність, тіло.*

Людство поки що має єдиний спосіб забезпечити біологічну вічність – це народження дітей, але зачаття та визрівання ембріона для жіночого організму – цілісної синергетичної системи – є точкою біфуркації, що закінчується пологами та відновленням рівноваги із врахуванням психічних та фізіологічних змін. Аналогічний процес відбувався два роки тому в українському суспільстві й був ознаменований руйнуванням пострадянської ідентичності, генеруванням нових світоглядних фреймів, культурним вибухом. Його можна розглядати як точку біфуркації старої культурної системи, першу постколоніальну революцію, проект вестернізації, консциєнтальну війну та синкретичний текст, називати Майданом, Революцією Гідності або ж "народженням нації", як це зробили О. Забужко та Т. Терен, що уклали експе-

риментальну за жанром книгу "Літопис самовидців: Дев'ять місяців українського спротиву".

Майдан як історичне, естетичне, соціокультурне, постколоніальне явище став об'єктом наукових досліджень у працях "Майдан. Революція духу" А. Мухарського, "Є люди" К. Бернадських, "Гамбіт надії" М. Слабошпицького, "Майдан. Хроніки недореволюції" І. Загребельного, "Українська історія, російська політика, європейське майбутнє" Т. Снайдера, "Мистецтво Майдану. Дослідження з соціокультурної антропології" Н. Мусієнко, "Майдан як симптом: травма, рана і крипта" Т. Гундорової, "Мова як зброя у війні світоглядів" С. Жаботинської, у збірці статей та есеїв "Majdan! Ukraine! Europe!". Проте, опираючись на широке розуміння текстуальності Ж. Дерріди [1] та методологічну базу нових істориків, які "знімають різницю між літературним текстом та історичним, культурним контекстом, що дозволяє розглядати культуру не як сукупність матеріальних пам'ятників, а єдине текстуальне поле" [2, с. 43] (пер. з рос. наш. – Н. К.), цей процес варто кваліфікувати як гетерогенний текст-континуум, що заслуговує як комплексного аналізу, так і дослідження його складових, чим і є "Літопис самовидців..". Проект цікавий не тільки з погляду смислового наповнення, жанрового новаторства, а і його ролі в історіографії, адже віддзеркалює інтенсифіковану Майданом переорієнтацію на стандарти постнекласичної парадигми та руйнування гранд-наративу.

"Літопис самовидців..", складаючись із відібраних редактурами постів учасників, свідків, очевидців подій від 24 листопада 2013 року по 29 липня 2014 року, організованих за хронологічним принципом, може розглядатися як штучно створений гіпертекст, гіперпосиланнями в якому є спільні концепти народження, тіла, мовчання, говоріння, голосу, дорослішання, моря, слова тощо. Редактори не тільки намагалися створити мережеву літературу на папері, а й реконструювати віртуальну єдність текстів у межах людського мислення, що була втрачена шляхом розрізної вербалізації в соціальних мережах. Цілком у стилі постмодерних пошуків варто говорити й про проблему авторства: *"Ця книга народжувала саме себе. Текст за текстом вимальо-*

бувалася одна наскрізна лінія..." [7, с. 4]. Таким чином, О. Забужко та Т. Терен виступають тільки скрипторами, що виконують функції селекції постів, конструювання смислів. Сам же текст *"...треба розглядати не як завершений закритий продукт, а як прогрес продукування, підключений до інших текстів, інших кодів..."* [3, с. 497]. Тому "Літопис самовидців" – синкретичний літературно-історичний твір із нелінійною структурою організації, а мета його створення – *"зібрати всі ті зразки нової літератури, яка почала з'являтися під час Майдану"* [7, с. 4].

Книга відображає сучасне явище "масмедіатизації" історії, про яке говорить П. Нора, зазначаючи, що ЗМІ забезпечують "все-пам'ять", формують "чуттєві архіви" [7, с. 4], одним із яких можна вважати "Літопис самовидців...", що мав на меті *"спіймати зникоме"*, оскільки деякі пости знищувалися внаслідок інформаційної війни. Мас-медіа сьогодні є "фабрикою подій", адже, щоб випадок став історією, він має бути проговореним, трансльованим, а працівники цієї сфери перебирають на себе ту роль, яку в епоху домінування логоцентричного світогляду виконував історик: *"Якщо серце сучасної історіїдесь і б'ється, то не в тиші архівів, а в гаморі редакційного офісу або в церемоніальній штовханині прес-конференцій"* [9, с. 50]. Усе це дає змогу заперечити позитивістську концепцію історіографії та історії, за якою *"Царина історії – це минуле. Теперішнє належить політиці, а майбутнє – Богові"* [9, с. 46], *"Поки є лише історія минулого, сучасної історії немає"* [9, с. 44], подолати штучно створену диспозицію часових пластів та визнати історичний статус поточних подій: *"Насправді сучасна історія ніколи не перебуває в собі". Вона – лише продовження чогось іншого*" [9, с. 44]. Таким чином, маємо справу із дихотомією офіційного академічного дискурсу, що зорієнтований на "об'єктивне" дистанційоване вивчення на основі архівних документів, та сучасним наративом, у якому історичність випадку визначається увагою медіа та масштабом суспільного резонансу: *"В нетранзитивній події, без теоретичних берегів і без кордонів, нашаровуються рівні значень і переплітаються розбиті констеляції... Подія є лише тоді, коли запропонована кожному, вона не однакова для всіх"*

[9, с. 34]. ЗМІ допомагають людині бути співучасником теперішнього через переживання, адже володіють здатністю передавати сенсорний портрет того, що сталося. Редактори "Літопису самовидців", подбавши про включення постів із акцентом на тілесні відчуття, мали на меті представити *"усну історію", "історію людських почуттів"* [7, с. 2], *"хронологію емоцій і настроїв", "емоційну канву пережитих місяців"* [7, с. 4], що є іманентною історією. У тексті спостерігається також критика офіційного академічного дискурсу, що довгий час був імперіалістичним, а тепер генералізований настільки, що відкриває шлях до маніпуляцій національною ідентичністю: *"...В нас культура пам'яті знищена! Навіть біжучої історії своєї не вміємо фіксувати, маніпулюють нами як хочуть"* [7, с. 7]. Такий проект дає можливість *"говорити про себе самим: без сторонніх підказок, ні на кого не озираючись"* [7, с. 7]. Офіційний імперський дискурс звинувачується в тому, що українці не можуть *"...вибудувати єдину лінію історичної пам'яті", у "перериванні і забуванні наших досвідів"* [7, с. 132], затемненні окцидентального вектора в ментальності. У такому контексті Майдан постає спробою заповнення вакууму й відновлення недискретності наративу, тому його учасники описуються як реінкарнації, *"...Святослави Хоробрі і Ярославів Мудрі, гетьмани Сагайдачні і Остряниці, князі Вишнівецькі і Острозькі, фельдмаршали Паскевичі і Тимошенко, всі солдати, сержанти і офіцери австрійських, польських, царських, УНРівських і радянських військ, всі партизани Махно, УПА і Ковпака..."* [7, с. 279].

Концепція П. Нора пов'язана із демократизацією історіографії та історії, адже жива подія випромінює плюралістичні значення, що не пройшли рефлекторної обробки, тоді як *"Історія істориків діє якраз навпаки: вона підриває подію, щоб вона, імовірно – проявилася в інших параметрах, в іншому світлі, в загальній мережі тверезого осмислення. ... Вона може розпочати свою роботу лише тоді, коли прямо випромінені подією хвилі перестануть відчуватися"* [9, с. 77]. Зважаючи на залежність подієвого наповнення історії від констеляції та кількості колективних та індивідуальних інтерпретацій, редактори "Літо-

пису самовидців" намагалися відтворити поліфонізм голосів Революцій Гідності, тому в наративний потік потрапили не лише пости учасників Майдану, журналістів, а й маргіналізованих у його сім'юсфері тітушок [3, с. 38] хлопців, що захищають "йолку" [7, с. 11], кримських татар [7, с. 165], російських українців, а головне – жителів Донбасу. Поза межами тексту опинився голос політиків, влади. Таким чином, було деконструйовано традицію українського літописання ("Літопис Самовидця"), надаючи право говорити безпосереднім учасникам (самовидцям) без фільтрування історика (літописця).

"Літопис самовидців" відображає не лише проекти усної історії, історії теперішнього, а й суголосну сучасним методологічним пошукам гуманітарних наук стратегію "вторинної детравматизації" через наратив, запропоновану Й. Рюзенем: *"Я думаю про новий підхід до історичної нарації, в якому розказані травматичні події залишають свій слід в інтерпретаційних зразках і розповідних формах самої оповіді, визначальних для інтерпретативної роботи істориків і реценції її результатів. Історична оповідь має відмовитися від своєї цілісності, свого гладкого покрову над ланцюгом подій"* [10, с. 216–217]. Майдан був подією, якій властива контингентність, тобто *"часова якість, розташована вперек до перспективи очікування"* [10, с. 186], *"що загрожує культурному часовому ладові"* [10, с. 187], *"завжди відбувається в культурно вже інтерпретованому світі"* [10, с. 190], долається шляхом залучення *"...до наративного порядку часових послідовностей"* [10, с. 188] та використання різних моделей тлумачення чи їхньої зміни. Замість перетворити його на текст, тобто надати змісту та відновити когерентність історії, досвіду та ідентичності, О. Забужко та Т. Терен зберігають його травматичний характер. Цього вдається досягнути внаслідок нелінійності, фрагментарності нарації, що передає плюралізм інтерпретацій події, голоси Свого та Іншого, посиленої експресивності та сенсibilізації.

Як уже зазначалося, "Літопис самовидців.." має на меті представити *"колективний портрет" народження нації*" [7, с. 2]. У зв'язку з цим вибрано символічні хронологічні рамки – дев'ять

місяців. Ця метафора описує два складних процеси: остаточний вихід українців із лона імперії та зміну концепції національної ідентичності зі східної на західну. Проте через синкретичний науково-художній характер тексту вони репрезентуються за допомогою схеми онтогенезу.

За "Літописом самовидців...", Майдан починався із формування "тіла" нації (натовпу), демонстрації його наявності. Подача натовпу в соматичних рамках не нова, оскільки ще М. Бахтін говорив, що біологічна вічність забезпечується внаслідок фізичного контакту людей на площі [4]. Проте в "Літописі самовидців..." сама нація дефінується *"как тело из множества тел"* [7, с. 9], адже *"Со времен французской буржуазной революции нация представляется как тело, для которого язык и традиции заменяют кров и родство. Потому оцупывать, перещупывать и собирать собственное тело, удостоверятся в собственном существовании крайне важно тем, кто в эти дни выходит на улицы..."* [7, с. 9]. Зважаючи на необхідність соматичного субстрату для подальшого формування духовності, у "Літописі самовидців..." особливий акцент поставлено на тілі, а саме слово екстраполює свою семантичну сітку на фізичні об'єкти та світ ментальних конструктів. Отілеснюється поняття єдності, адже тільки таким чином стає більш прийнятним для колективної масової свідомості, не завжди готової до глибоких абстрактних сенсів. Звідси й предметність як код алегоричних описів подій, адже лікарі-волонтери *"ремонтують народ"* [7, с. 51], а свобода, розумовий концепт, має запах [7, с. 76]. Більше того наявність мілітарних рис характеру в українців описується через апеляцію до тілесного низу чоловіка: *"Я хочу сказати "Беркуту" якісь добрі слова. І перше добре слово – це "спасібо". Ну, справді, пацани, якби не ви, многіє б жєнціни ніколи не взнали, що в наших мужиків єсть яйця... А коли ви перегородили Грушевського, то вже і жінки раптом обнаржили в себе яйця. Ну так, метафізично"* [7, с. 92]. Редактори включили й пост, що представляє детальну вівісекцію тіла Майдану, адже є, по суті, сповіддю на рівні клітин та обирає схему імунної системи для означення подій зими-весни 2014 року, *"коли віруси ці щитами лютува-*

ли", коли "спочатку почався грип", який лікує "...марш мільйону", бо "ходьба покращує імунітет / навіть якщо це імунітет твоєї країни" [7, с. 155], а "потім бронхіт", після полегшення симптомів якого приймається "азитросАндоз 100" та "Шевченко 200" [7, с. 156–157]. Прикметно, що саме фізичне насилля над тілом стимулювало всі інші процеси української революції, головним із яких стало повернення до іманентної суті шляхом руйнування симулякрів національного буття: "Теперь мы точно часть Украины. Но не той с симулякрами-вышиванками, а молодой, злой и динамичной. Без сегодняшней мясорубки было нельзя, увы" [7, с. 224].

Саме ж побиття студентів є ритуально-ініціаційним, оскільки зумовило подорослішання, вихід із лімінального стану пострадянської ідентичності: "Мы мгновенно стали старше и ближе" [7, с. 153], "Щодня ми стаємо старшими, набагато старшими за тих людей, якими були ще вчора" [7, с. 112]. Це означає не тільки форсоване формування нових світоглядних фреймів в українців, психічну акселерацію, а й зміну методів протесту. Після ініціаційного побиття настав час не карнавального спротиву, а мілітарної активності та побудови конкретної програми дій. Усі, чия свідомість була недостатньо гнучкою, мусили опинитися поза межами тіла, оскільки надавали йому монструозного вигляду чи набували хворобливого вигляду. Таким чином, виключно у соматичних семантичних рамках згадується Донбас, як "гангрена, которую можно только ампутировать, пока не поздно" [7, с. 48], а початок акцій протесту в Харкові описується як виздоровлення, адже "от городского лица отвалилась многолетняя псориазная короста, превращающая это лицо в страшную издвигательскую маску" [7, с. 220]. Інтенсивна психологічна акселерація нації пов'язана також із внутрішніми змінами окремого індивіда ("Мирно.... очень мирно во мне вырос из эволюционера Революционер" [7, с. 56]) або навіть відкриттям сакральних сфер буття ("Я, дитя СССР, нарешті прийшов до Бога і щиро хочу, щоб саме ця людина мене охрестила" [7, с. 114]). Тобто вона відбувається на всіх рівнях свідомості – індивідуальному чи колективному, релігійному чи профанному, національному.

В одному із текстонів Революція Гідності інтерпретується не лише як процес народження нації чи ментальної акселерації населення, а й як показник морального дозрівання: *"...Цей майдан став найкращим тестом на дорослість. Чи зможеш ти бути корисним для інших, чи просто сидітимеш на "євродивані"?"* [7, с. 24]. Але навіть наведена цитата містить алюзії на вагітність як стан жіночого тіла, у семантичних межах якого відбувається символістична інтерпретація подій Майдану, адже він вважається *"ембрионом, с которого разовьется новая Украина"* [7, с. 35]. Таким чином, початок Революції Гідності поданий як дозрівання плоду та форсоване дорослішання.

Уже відразу після того, як соматичний субстрат утворено, чується інстинктивний перший крик, що є тільки вираженням повноти буття, маркером появи на цей світ нової нації: *"моя громадянська позиція кличе мене на вулиці. Я ВИЙДУ ЗАВТРА, ЩОБ СКАЗАТИ: Я – УКРАЇНКА. І Я ВІЛЬНА"* [7, с. 16], *"соцмережі поглинуло бажання висловитися"* [7, с. 25]. Ці процеси ще не осмислені, підсвідомі, тому *"Майдан не говорить. Его слова гаснут в теле, которое подобно татуированному телу индейца новахо, говорит за своего владельца флагами, лозунгами, перепостами в социальных сетях. Это речь до слов. А что же со словами?"* [7, с. 9]. Уся проблема в тому, що для мовлення, тобто використання мови та її епістемологічної сітки, після формування та розвитку тіла, першого крику необхідна свідомість, що з'являється тільки після того, як Майдан сформував конкретну програму дій та вимог, вступив у діалог із Росією та Європою. На першому етапі Революції Гідності піктографічне письмо лозунгів було ближчим до емоцій людей, аніж лінійне. Це зумовлено посиленою конвенціональністю мови, знаки якої втратили свій візуальний зв'язок із позначуванним: *"У своїй початковій формі, коли мова була дана людям самим богом, вона була цілком визначеним і прозором знаком речей, оскільки нагадувала їх. Імена пов'язувалися з речами, які вони позначали, так як сила вписана в тіло лева, влада – у погляд орла... Це здійснювалося за допомогою форми подібності"* [13] (пер. з рос. наш. – Н.К.). Тому тілесної репрезентації колективної тожсамості було доста-

тньо, щоб представити ейдетичний світ емоцій протестантів, а *"такий чистий звук немисливо втримати тільки словом, потрібне ще щось"* [7, 3].

І поки Майдан не сформував програми дій, списку конкретних вимог, що ознаменувалося появою рефлексивного мислення, доки у "Літописі самовидців..." поняття "голосу" обмежувалося виключно потребою онтологічного маркувати свою присутність. Згодом воно розширює діапазон своїх функцій й переростає в усвідомлене мовлення, що суголосне форсованому подорослішанню нації. Це посилюється необхідністю саморепрезентації у світовому просторі та діалогу із Росією та Європою. Якщо у випадку з першим ідеться про пошук конкретних вимог та формування програми дій, то у випадку із другим – про конструювання власної ідентичності та геополітичних планів. Фіксує одну за одну відмінності українців та росіян, Майдан відмовляється від діалогу із Росією: *"Нам больше не нужно, чтобы они нас понимали"* [7, с. 128], – що означає переорієнтацію на окцидентальний вектор. Про такі зміни свідчить не лише еволюція дискурсу говоріння, а й редукція провінційних мотивів, які в аналізованій книзі зведені до нечисленних випадків самоіронії та експлуатації гаслических міфів (*"...і наша свобода така – / вона розчиняється в хлорці і глянці / її марши вночі, нею спльовуєш вранці / бо надто міцна і гірка"* [7, с. 11]), використання сільськогосподарських кліше для опису пацифізму українців (*"Я скажу более – это была страна эдакого всепрощения и благодущия – не надо нас трогать, не надо, у нас огород, у нас скотина, нам некогда и нет смысла воевать, и отам в нас ще огірочки не посажені... Для того, чтобы мы начали стрелять, нужно очень много... Это то, о чем я всегда говорю – мы долго. Мы очень долго запрягаем. Но остановить нас после этого уже очень трудно"* [7, с. 231]). Нав'язана рустикальність є свідченням експансії орієнталістського первня в ментальність: *"Нецивілізованість, інфантильність власного народу, зрештою, подається як запорука інакшого, неєвропейського шляху розвитку. Спостерігається те, що Еткінд називає орієнталізацією власної культури"* [4, с. 30]. У цьому випадку запе-

речення провінційних кодів або їхнє пародійне використання, навпаки, свідчать про повернення проекту вестернізації.

Говоріння стає також маркером пасіонарності та метафорою виходу за межі окресленого владою офіційного дискурсу буття: *"... Знаєш, мамо, я – екстреміст... / У системи окремих хист – / нам ламати хребти і ребра. / І сьогодні нам дуже треба / не віддати своїх під тиск. / І який тепер сенс мовчати?.."* [6, с. 57]. Зважаючи на потребу чіткого самовизначення, на Майдані панувала монополія на істину, спостерігалася чітка поляризація позицій "з нами" та "проти нас", адже децентроване мислення індивіда в такій ситуації було неприйнятним. Тому мовчання могло бути розтлумаченим як прихильність чи приналежність до Іншого, а той, хто не говорить, став би маргіналізований. Символічне страждання від несправедливості попередньої влади, ініціаційне побиття студентів та майданівців "Беркутом" дало право промовляти так само, як і євреям їхнє минуле: *"Кров'ю и пеплом Холокоста мы получили это право – говорить и быть услышанными"* [7, с. 96]. Також воно дозволило зруйнувати емоційну стагнацію українців, що свої національні символи перетворили на симулякри, наповнило ці пусті форми чітко визначеним смислом, надавши їм статусу маркерів національної повноцінності на позиції. Такі зміни сталися із Гімном України, що довгий час був просто атрибутом офіційних зібрань, не вмотивованим знаком, адже з'явилися конкретні "воріженьки" та можливість "душу й тіло" положити "за нашу свободу", тобто зв'язок із позначуваням, внутрішня форма, референтна реальності. Ця пісня перетворилася на мантру, виконуючи функцію заспокоєння, подолання страху, адже атаковані "Беркутом" студенти співали саме цю її: *"А взагалі один трепетний наслідок Євромайдану – здається, чи не вперше сьогочасне справді масове усвідомлення національного гімну як національної мантри. Не сухого державного символа, не гордої музики для спортивних звитяг, не тексту з історичними нюансами, які комусь не дають спокою. А справжнього живого сенсу того, що з нами відбувається"* [7, с. 24].

Поява свідомості реалізується не лише через говоріння, а й концепт тожсамості, оскільки *"Дискурс ідентичності виступає на передній план під час глибоких трансформацій, коли спільнота шукає нових орієнтирів, вдається до переоцінювання попередніх позицій, щоб впоратися з викликом, який постав перед нею"* [5, с. 84]. У сучасному постколоніальному світі існує декілька видів ідентичностей: родова, регіональна, соціоекономічна, релігійна, етнічна, культурна, національна [11, с. 11]. Остання з них можлива лише за умови появи такого формування як нація. Е. Д. Сміт зазначає, що поняття нації в Східній Європі та Азії є "етнічним", адже *"це передусім спільнота людей, об'єднаних спільним походженням"*, мовою, звичаями [5, с. 20], а у Європі – "політичним", тому що одна та ж генеза є не такою важливою, як наявність однакових історичної території, пам'яті, міфів, масової громадянської культури, єдиних юридичних прав та обов'язків, економіки [5, с. 21]. Враховуючи той факт, що *"Про національну ідентичність доречно говорити й тоді, коли зникає мова або інший важливий складник культурної тожсамості"* [5, с. 53], варто констатувати, що відбулася переорієнтація із східної концепції на західну, що супроводжувалося зняттям проблеми білінгвізму та остаточною інкорпорацією російськомовних жителів до складу української національної спільноти: *"Прелесть в том, что патриотка говорит на русском, а "колорадка" на украинском!! Путин бы чокнулся)))"* [7, с. 263], *"Вместе к победе! Разом і до кінця!"* [7, с. 30]. У результаті втрати мовою своїх основних функцій щодо детермінування уже національної, а не етнічної ідентичності новий історичний наратив "Літопис самовидців..." в основному складається із постів, написаних поросійськи, з'являється поняття "русский украинец" [7, с. 42]: *"Я продолжала разговаривать исключительно по-русски, выпускала русскоязычные издания, любила Пушкина, обожала Набокова, безмерно уважала Улицкую – и вообще, откровенно говоря, русская культура, особенно связанная с языком, безусловно, гораздо больше "моя", чем любая другая. Но при этом понимала, что моя страна – это Украина"* [7, с. 194].

Проте після емансипації від влади метрополії на зміну територіальному імперіалізмові приходить цивілізаційний, або культурний (мондіалізм), утілений в проєктові ЄС, а з ним і наднаціональна ідентичність: *"Це імперіалізм без імперії, тобто без її зовнішніх атрибутів, що так само прагне підпорядковувати собі народи й території через внутрішній розклад, перетворення народу в масу без етнічної і національної свідомості, без традицій і коренів – у так зване безнаціональне суспільство, яке легко визискувати економічно"* [8, с. 20]. Зважаючи на такі соціокультурні умови українці під час Майдану ще й долають наднаціональну ідентичність, якою була європейська. Адже протест, що починався із вимоги вступу до ЄС, закінчився визнанням власної унікальності, повноцінності та сили через часткову пасивність європейських політиків. Саме така еволюція ідентичностей прослідковується і в "Літописі Самовидців". Спочатку цей процес описується в метафоричних рамках віднайдення землі обітованої: *"Земля обетованная не за горизонтом, – она под нашими ногами. Просто нужно остановится, и, засучив рукава, начатъ строить. А непрошеные поводыри, ну, кто хочет, пусть единоличным хозяйством идет назад у Египет, кто ищет манны небесной – тоже не держим. А мы будем стоять здесь. Здесь наша земля!"* [7, с. 23]. На першому етапі головним для Майдану стала демонстрація тіла як ствердження буттєвості нації, на наступних – формування власної ідентичності, пов'язане із появою духу нації, десемулякризацією її символіки, осмисленням себе через протиставлення Іншому, тобто росіянинові, позбавленням від комплексів національної неповноцінності, аналізом національної ментальності українців, що є дифузною, оскільки комбінує в собі два типи мислення – епістемологічно-раціональний, європейський, та софістично-емпіричний, східний. Рух за окцидентальним вектором виявляється і в бажанні *"воспитать в себе постоянство"* замість типової орієнтальної стихійності, анархічності. Проте ці пошуки закінчуються усвідомленням власної неповторності, адже на українську, постколонізаційну ментальність тільки приміряють рамки імперій, не вивчаючи її за допомогою методологій, іманентних її унікальній

суті: "...Мы теперь озабочены не ссорами с Россией и не дружбой с Европой, а нашей собственной уникальной судьбой" [7, с. 82], "Мы вкрайне непонятны старушке Европе. Все, о чем они так долго говорят, мы просто взяли и сделали. ... Мы уже даже лучше Европы. Бедные, но лучше. К параграфам не привыкли, но души больше. ... Нас пытаются мерять лекалами штампов – не выходит. Нас начинают показывать как есть, получается абсурд – экстремисты, владеющие иностранными языками, лабают Бетховена между швырянием Молотова и прочтением Жадана" [7, с. 171].

Таким чином, "Літопис самовидців..." є синкретичним науково-художнім твором, що свідчить про постмодерні пошуки української літератури у плані жанрово-композиційного, оповідного новаторства, взаємодії із віртуальними просторами Інтернету та ЗМІ, зміною статусу автора та редактора, та про руйнування гранд-нарративу офіційного академічного дискурсу історіографії з подальшою переорієнтацією на постнекласичні наукові принципи. У книзі створено образ Майдану як точки біфуркації старої ментальності та травмованої пострадянської ідентичності, процесу "народження нації", адже він починався із формування тіла, демонстрації його наявності, першого крику, а закінчувався форсованим дорослішанням, появою свідомості, що ознаменувалася мовленням та національною тожсамістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Азарова Ю. О.* "Текст" и "текстуальность" в текстах Ж. Деррида [Електронний ресурс] / Ю. О. Азарова. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:l8CB_zsjvb8J:core.kmi.open.ac.uk/download/pdf/12080826.pdf+&cd=2&h.
2. *Анисимова А. Э.* Новый историзм: Науковедческий анализ / РАН ИНИОН. Центр научно-информационных исследований по науке, образованию и технологиям; Отв. ред. Ракифов А. И. – М., 2010. – 154 с.
3. *Барт Р.* Текстуальний аналіз "Вальдемара" Е. По / Р. Барт // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – [2-е вид., доп.]. – Львів : Літопис, 2002. – С. 497–522 – (Слово. Знак. Дискурс).
4. *Бахтин М. М.* Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса [Електронний ресурс] / М. М. Бахтин. Режим доступу: http://www.bim-bad.ru/docs/bakhtin_rablai.pdf.

5. *Гнатюк О.* Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність / Оля Гнатюк. – К. : Критика, 2005. – 528 с.
6. *Гундорова Т.* Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї / Тамара Гундорова. – К. : Грані-Т, 2013. – 548 с.
7. *Забужко О., Терен Т.* Літопис Самовидця: дев'ять місяців українського спротиву. – Київ : Комора, 2014. – 312 с.
8. *Іванишин М.В.* Дискурс національної ідентичності в українському постколоніальному літературознавстві: історико-літературний аспект: дис. ... канд. філолог. наук / Іванишин Мирослава Володимирівна. – Дрогобич, 2009. – 212 с.
9. *Нора П.* Теперішнє, нація, пам'ять / П'єр Нора; пер. із фр. А. Репи. – К. : ТОВ "Видавництво "КЛЮ", 2014. – 272 с.
10. *Рюзен Й.* Нові шляхи історичного мислення / Йорн Рюзен; пер. з нім. В. Кам'янець. – Львів : Літопис, 2010. – 358 с.
11. *Сміт Ентоні Д.* Національна ідентичність. – К. : Основи, 1994. – 224 с.
13. *Фуко М.* Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / Мишель Фуко; пер. с фр. В. П. Визгина, Н. С. Автономовой. – Санкт-Петербург: А-сэд, 1994. – 407 с.

Стаття надійшла до редколегії 20.04.16

Н. П. Ковтонюк, студ.
 Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

"ЛЕТОПИСЬ ОЧЕВИДЦЕВ..." – НОВЫЙ ХУДОЖЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ НАРАТИВ О НОВОЙ НАЦИИ

Проанализировано книгу "Летопись очевидцев: Девять месяцев украинского сопротивления" О. Забужко и Т. Терен как компонент гетерогенного текста Майдана и новаторское художественно-научное произведение, которое соответствует по современным поискам литературы и историографии. Особое внимание обращено на предложенную редакторами метафору "рождение нации", прослежено этапы ее репрезентации: формирование тела, первый крик, взросление, развитие речи и идентичности.

Ключевые слова: *Майдан, устная история, вторичная детравматологизация, национальная идентичность, тело.*

N. P. Kovtoniuk, Student
 Taras Shevchenko National University of Kyiv

"THE CHRONICLE OF EYEWITNESSES" AS A NEW ARTISTIC AND HISTORICAL NARRATIVE ABOUT NEW NATION

The article analyzes the book "The Chronicle of Eyewitnesses: Nine Months of Ukrainian Resistance" by Oksana Zabuzhko and Tetiana Teren as a part of heterogeneous text of Maidan and innovatory scientific and fictional work that

reflects the postmodern search in literature and historiography. The author pays attention to the metaphor of the birth of nation, suggested by the editors of the text, and investigates such stages of the process of the birth of nation as formation of body, first cry, growing up, speechdevelopment, and formation of national identity.

Keywords: *Maidan, oral history, secondary detraumatization, national identity, body.*